

Povijest odmora na plaži

Šmrčković, Amalija

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:581125>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-10**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

AMALIJA ŠMRČKOVIĆ

POVIJEST ODMORA NA PLAŽI

Završni rad

Pula, 2021.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

AMALIJA ŠMRČKOVIĆ

POVIJEST ODMORA NA PLAŽI

Završni rad

JMBAG: 0303085399, redoviti student

Studijski smjer: preddiplomski studij kulture i turizma

Predmet: Povijest dokolice i turizma

Znanstveno područje: humanističke znanosti

Znanstveno polje: povijest

Znanstvena grana: hrvatska i svjetska moderna i suvremena povijest

Mentor: izv. prof. dr. sc. Igor Duda

Pula, rujan 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Amalija Šmrčković, kandidat za prvostupnika kulture i turizma ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

U Puli, 17. rujna 2021.

Student

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, Amalija Šmrčković dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom *Povijest odmora na plaži* koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 17. rujna 2021.

Potpis

SADRŽAJ

UVOD	6
1. PLAŽA – OD MISTERIJA DO RAZONODE	7
1.1. Transformacija plaže i otvaranje prvih odmarališta	7
2. KOMERCIJALIZACIJA PLAŽE	10
2.1. Utjecaj mode i pojava sportskih aktivnosti	10
2.2. Doprinos glazbe i filma	14
3. RAZVOJ PLAŽE NA PODRUČJU HRVATSKE	18
3.1. Razvoj turizma u Hrvatskoj do kraja 20. stoljeća	18
3.2. Hrvatski turizam i plaže u najnovije vrijeme	22
4. SVJETSKE PLAŽE SUVREMENOG DOBA	26
4.1. Najpoznatije plaže	26
4.2. Plaže kao izvori prihoda	30
ZAKLJUČAK	34
LITERATURA	35
POPIS SLIKA	38
SAŽETAK	42
ABSTRACT	43

UVOD

Kroz povijest, kako se društvena zajednica razvijala, pojam slobodnog vremena postao je važan element kvalitete života. Utjecaj Grand Toura, kao prakse edukativnog, kulturno-povijesnog putovanja bogatih europskih plemića od 16. do 18. stoljeća, revolucionarno je utjecalo na povijest ukusa i dokolice na plaži. Veći dio modernog doba slobodno vrijeme nije bilo područje istraživanja. Ipak, postoje veći broj izvještaja i zapisa o sportu, glazbi, filmovima i drugim oblicima razonode. Pojava *razonode* dio je procesa industrijalizacije i modernizacije. Viktorijanci su često upotrebljavali izraz *u slobodno vrijeme*, pozivajući se na vrijeme koje im stoji na raspolaganju, dok su im se drugi izrazi – *rekreacija*, *zabava*, *razonoda* i *sport* – odnosili na različite aktivnosti.

S vremenom, shvaćanje razonode preraslo je u individualnu slobodu u ostvarivanju hedonističkog zadovoljstva. Slobodno vrijeme je neophodna aktivnost u životu svakog pojedinca. U slobodnom vremenu pojedinac razvija svoju osobnost koja pridonosi njegovom integritetu (Martinić, 1977: 97). Nakon Prvog svjetskog rata uslijedila je velika obnova u svim područjima društvenog života, pa tako i u razonodi. Svi slojevi društva zahtijevali su više vremena za razonodu s boljim i raznolikijim sadržajima. Shodno tim zahtjevima je i redefinirano značenje razonode u svom obujmu i kvaliteti. Tako su se plaže u svijetu razvijale kao mjesta zabave i užitaka. Samim time, plaže su bile prostor društvenih, gospodarskih i kulturnih promjena. Otprilike od 1880. do 1940., na plaži su popustila društvena ograničenja, omogućujući ženama i muškarcima da se izraze na načine koji su prethodno bili kontrolirani ili zabranjeni. Pojava masovnih zabava na plaži privukla je širok spektar posjetitelja koji su pripadali različitim društvenim klasama. Posjetitelji su prihvatili kulturu novog načina ponašanja i pravila na plaži poput mode, sportskih aktivnosti, zabavnih parkova, molova, šetnica itd. Plaže su postale najistaknutije destinacije za provođenje slobodnog vremena gdje su posjetitelji međusobno komunicirali, stjecali nova poznanstva, razmjenjivali iskustva i dr. Samim time dolazi i do definicije dokolice koja se definira kao sloboda od posla ili neke dužnosti.

Promatrajući mijene na plaži od 18. stoljeća pa sve do danas, cilj ovog rada je istražiti tijek razvoja plaže kroz povijest uvođenjem elementa glazbe, filma, sportskih aktivnosti i sl. Također se razmatra i valorizacija turističke ponude na plaži s gledišta profitabilnosti i doprinosu ukupnom gospodarskom razvoju.

1. PLAŽA – OD MISTERIJA DO RAZONODE

Plaža – kao mjesto pristupa čovjeka vodi – postalo je mjesto zabave i rekreacije. Svake godine milijuni posjetitelja hrle na plažu kako bi iskoristili toplo vrijeme i duge ljetne dane. Dan proveden na plaži tijekom ljetne sezone postao je *kulturni ritual*. Međutim, nije uvijek tako bilo.

1.1. Transformacija plaže i otvaranje prvih odmarališta

Morska plaža se transformirala iz opasnog mjesta (u antičko doba mora i oceani opisivani su kao mjesta puna morskih čudovišta, npr. Kraken) u omiljeno odredište za odmor zahvaljujući europskom *otkriću*. Kod Europljana, do sredine 18. stoljeća, plaža je imala isključivo svrhovitu funkciju. Bila je mjesto koje su koristili ribari, pomorci, trgovci i krijumčari (Corbin, 1994: 14). Otprilike sredinom 18. stoljeća, prema Corbinu, europske elite uvidjele su potencijal u reklamiranju ljekovitog svojstva mora, svježeg zraka i vježbanja (Corbin, 1994: 21). Među njima najviše su se isticali Britanci. Nedugo zatim, otvorena su i druga ljetovališta uz plaže koja su osiguravala liječenje niza različitih oboljenja – melankolija, giht, rahitis, tuberkuloza itd. Ranih 1800-ih većina morskih kupališta imala je knjižicu u koju su se gosti potpisivali pri dolasku (Taylor, 2017). Razlog popisivanja bilo je osiguravanje mjesta za presvlačenje. Od 1830-ih do 1870-ih odmarališta, potpomognuta razvojem željeznice, počela su se naglo razvijati (Taylor, 2017).

Tijekom 19. stoljeća dva glavna smještajna kapaciteta bili su pansioni i prenoćišta. Razlikovali su se po tome što je pansion nudio ugostiteljske usluge (usluge hrane i pića). Bolji smještajni kapaciteti nalazili su se u različitim vodičima te je potencijalnim gostima omogućena rezervacija. Početkom stoljeća muškarci su vodili ove vrste smještajnih objekata, dok su žene pred kraj stoljeća preuzele ulogu spremačica i kuharica. Tijekom svojih posjeta gosti su počeli tražiti zabavu. Tako su regate i veslačke utrke uz obalu postale omiljena zabava među gostima i posjetiteljima. Također, bila je osigurana i obična pučka zabava, poput utrka u vrećama i jurnjave uz hvatanje svinje.

Od 1870-ih do 1940-ih odmarališta su dosegla svoj vrhunac. Postala su komercijalizirana za potrebe svih klasa, posebno za radničku klasu. Zahvaljujući zakonskim rješenjima i inovacijama viktorijanskog (1837. – 1901.) i edvardijanskog

doba (1901. – 1910.), ljetovališta su postala javno dostupna i vrlo popularna (Taylor, 2017). Zakonski akti, kao što su Zakon o tvornicama iz 1850. (dopuštanje slobodnih subotnjih popodneva radnicima) i Zakon o državnim praznicima iz 1871. (opće odobravanje slobodnih dana), omogućuju slobodno vrijeme ostaloj radnoj snazi te poboljšavaju njihove životne uvjete. Sredinom 19. stoljeća plaža kao lijek, namijenjen aristokratskoj eliti, industrijalizacijom i boljim prometnim povezivanjem zamijenjena je plažom užitka i razonode. Godine 1850. engleski grad Blackpool se etablirao kao odmaralište za sve klase (Inglis, 2000: 50). Od mjesta hidroterapije plaža se pretvara u mjesto dokolice, rekreacije i relaksacije da bi na kraju postala mjesto za odmor od posla i svakodnevice.

Slika 1. Blackpool

Željezničke tvrtke od 1836. godine organiziraju izlete na plažu. Među njima je bila i kasnije jedna od najvećih turističkih agencija Thomas Cook (Gržinić, 2019: 37). Cookov prvi izlet 1841. godine bio je uspješan zahvaljujući kratkim izletima. Njegova vizija pružanja jeftinih putovanja postupno je rasla. Ono što je također pomoglo da se učvrsti Cookova reputacija glavnog putničkog agenta, bio je njegov dulji izlet u Liverpool. Njegov priručnik, preteča turističkih vodiča, bio je pametan marketinški alat kojim je uspio prodati karte u roku nekoliko dana. U nadolazećim godinama, Thomas Cook je uveo putovanja u inozemstvo. Djelovanjem ove agencije dolazi do razvoja prijevoza putnika brodovima radi zabave (krstarenja).

Engleska obala razvijala se od rimskog razdoblja i kao rezultat toga, Engleska je bila preteča razvoja primorskih odmarališta, ali i samog turizma na obali. U 19. stoljeću Britanija je dugo održavala strogu spolnu segregaciju na plaži. Potreba za uređenim pristupom morskoj vodi i ograđenim kupalištima, u većoj mjeri nastaje kada u priobalne krajeve dolaze stanovnici s kontinenta. Oni sa sobom donose svoj društveni kodeks

ponašanja te moralne norme koje nalažu razdvajanje prostora za kupanje između muškaraca i žena. Tek 1901., kada je Bexhill u Istočnom Sussexu uveo mješovito kupanje, pravila su počela biti opuštenija. Britanska odmarališta postala su jedinstvena i prepoznatljiva koristeći se raznim tehnikama da privuku goste. Jedna od njih je razglednica, uvedena u Britaniji oko 1870. godine, koja je pridonijela popularizaciji plaže (Taylor, 2017). Mnogi obrtnici su stavljali fotografije svojih obrta ili umjetnina na razglednice koje su se slale putem pošte.

Pri analizi romantičnog imidža obale i plaža Corbin se oslanja i na umjetnost, poeziju i putopisnu literaturu, uz medicinski i zdravstveni pristup (Blei, 2016). Slikari J. M. W. Turner i Caspar David Friedrich naslikali su realistične ambijente prirode, stvarajući novu reklamnu – morski krajolik. Obalni krajolik, nekada opasan i smrtonosan, postao je mjesto transformacije, gdje je pojedinac bio uronjen u samu prirodu. Prateći ovaj izvanredni zaokret i buđenjem kolektivne želje za obalom, Corbin zaključuje da plaža od 1840. Europljanima postaje nešto novo.

Od kraja 18. stoljeća, odmarališta na plaži su se širila Europom i Sredozemljem te u Sjedinjenim Američkim Državama, a zatim u europskim kolonijama i prostorima Oceanije, Južne Afrike i Latinske Amerike. Konačno, odmarališta se pojavljuju i u Aziji. Europljani 19. stoljeća krenuli su u potragu za netaknutim tj. *djevičanskim* obalama u svojim kolonijalnim carstvima. Prema engleskom modelu, ljetovališta su se počela graditi na obalama Sredozemlja (nastaje Azurna obala), Baltika, Atlantskog oceana (Cape May i Atlantic City kao pioniri američkih morskih odmarališta) i Tihog oceana (kupališni kompleks Sutro Baths blizu San Francisca te Coney Island - *Meka užitaka* – koje je bilo morsko kupalište Njujorčana).

Plaže su bile i glavno mjesto za rješavanje ekonomskih, etničkih, rasnih ili vjerskih sukoba. U Južnoafričkoj Republici režim apartheida uzrokovao je rasne segregacije, uključujući i boravak na plažama. U islamskom svijetu mještani su vlastite tradicije kupanja držali daleko od javnih turističkih plaža. U razdoblju između dva svjetska rata razvijaju se moderni oblici dokolice. Postavljaju se temelji današnje plažne kulture – trend preplanulosti i počeci plažne modne industrije. Nova se ljetovališta grade uz egzotične tropske, najčešće otočne, plaže (Britanci na Barbadosu i Jamajci, Francuzi na Martiniqueu, Nizozemci na Curaçau, Nijemci na Ibizi i Mallorci, Amerikanci na Havajima, Kubi i Bahamima) koja postaju prototip i model *rajske plaže*. U zajednicama uz plaže započinje razvoj supkulture i alternativni životni stilovi poput surfera i naturista.

2. KOMERCIJALIZACIJA PLAŽE

Nakon Drugog svjetskog rata glavnina širenja međunarodnog turizma se temeljila na odmoru na plaži. Pored odmora na plaži, koji se prvenstveno zasnivao na brizi za ljudsko zdravlje, razvoj i tehnološki napredak su pružili nove mogućnosti formalizacije i komercijalizacije odmora.

2.1. Utjecaj mode i pojava sportskih aktivnosti

Ranih 1800-ih ljudi su počeli hrliti na plažu radi odmora i zabave. Uvođenjem željeznica, plaže su postale još popularnija mjesta za rekreaciju i relaksaciju. Uz zabavu na otvorenome, pojavila se i potreba za stilskim odjevnim predmetima. Iako je kupanje u moru bilo moderno u 18. stoljeću, smatralo se ispravnim da koža mora ostati bijela i netaknuta sunčevim zrakama. Sredinom 19. stoljeća *kupaće haljine* prekrivale su većinu ženskog tijela (Taylor, 2017). Žene su nosile turske hlače (dimije) i paletot haljine (polukružni kaput ravnih leđa bez pojasa). U blizini plaža, ljudi su se presvlačili u tzv. *kućicama na kotačima*. Te kućice su se nalazile u mjestu gdje je voda bila vrlo plitka. Ovaj *izum* omogućio je viktorijanskoj ženi da njezin dan proveden na plaži bude sasvim privatn (Victoriana Magazine, 2021). Kupaći kostim obično je bio opremljen s dugim, crnim čarapama, čipkastim papučama i otmjenim kapama. On je viktorijanskoj ženi sprječavao boravak u vodi (Lenček, Bosker, 2000: 27). Papuče za kupanje bile su potrebne radi zaštite stopala od školjki i kamenčića.

Slika 2. Paletot haljine

Što se tiče muškaraca oni su bili skloni plivati goli, obično na osamljenim plažama koje žene nisu posjećivale. Oni nisu nosili odjevne predmete jer su ih smatrali ženstvenim. Sredinom 19. stoljeća plivanje je dobilo na važnosti kao oblik vježbanja. Najraniji muški plivački klub bio je u Brightonu 1858. godine, a natjecanja u plivanju su se počela održavati 1861. godine (Taylor, 2017). Pravila oblačenja su glasila da

natjecatelji moraju nositi kupaće kostime, pa su tako jednodijelni kostimi bili korišteni za natjecanja. Iako su se kupaći kostimi vrlo malo promijenili u prvoj polovici 20. stoljeća, moda se počela mijenjati. Tek nakon izbijanja Prvog svjetskog rata, ideje o općoj modi uvela je Coco Chanel (trend preplanulosti – *simbol rasonode i egzotičnih krajeva*). Međutim, ono što se promijenilo na ženskim kupaćim kostimima, bilo je uklanjanje ili postupno ukidanje glomazne vunene haljine. Promijenili su se i muški kupaći kostimi tako da su ostale samo gaće oblika slova V.

Razvoj kupaćih kostima je išao od haljina dizajniranih za plažu pa sve do bikinija. Ženski kupaći kostimi bili su teški i široki, dizajnirani da pokrivaju žensko tijelo zbog skromnosti. Bili su izrađeni od guste flanelne tkanine sa svrhom da valovi ne dižu odjeću i pri tome ne otkrivaju bilo kakvu kožu. Ovakav stil odijevanja odbačen je 1910-ih kada su žene počele sudjelovati na nacionalnim i međunarodnim plivačkim natjecanjima. Posebno se ističu Olimpijske igre 1912. gdje su natjecateljice nosile kupaći kostim *Kellerman*. Ove kostime dizajnirala je australska plivačica Annette Kellerman (Ibbeston, 2020). Oni postaju temelj ere funkcionalnih, a istovremeno elegantnih kupaćih kostima. Bilo je to i desetljeće kada je *Speedo*, distributer jednodijelnih kupaćih kostima, predstavio svoj dizajn kupaćeg kostima. Taj dizajn kupaćeg zamalo je presudio pri izbacivanju plivačice Clare Dennis s Olimpijskih igara 1932. godine zbog njenog djelomičnog otkrivenog poprsja. Tek 1946. godine francuski dizajner Louis Réard je predstavio svijetu ono što se danas smatra prvim dvodijelnim bikinijem (History, 2021). Louisov kupaći kostim je predstavljao dva zasebna dijela. Gornji dio grudnjaka je bio u obliku dva obrnuta trokuta povezanih s žicom, a donji je predstavljen kao jedan veći obrnuti trokut od naprijed i nazad. Réard je svoj kupaći kostim promovirao kao *manji od najmanjeg kupaćeg kostima na svijetu* (History, 2021). Egzotična plesačica Micheline Bernardini pristala je promovirati taj novi kostim. Louis je ovaj kupaći kostim nazvao bikinijem jer ga je inspirirala priča o atomskom testiranju SAD-a na atolu Bikini u Tihom oceanu.

Slika 3. Louis Réard i Micheline Bernardini

Ubrzo nakon toga, odvažne mlade žene u bikiniju stvarale su senzaciju duž mediteranske obale. Europljanke su prve počele nositi dvodijelne kupaće kostime gdje je bio otkriven djelić njihovih prsa. Španjolska i Italija donijele su odluku o zabrani nošenja bikinija na javnim plažama. Kasnije su ipak uvidjele potencijal za ostvarivanje profita na njegov račun. Bikini postaje *oslonac europskih plaža* 1950-ih. I u SAD-u bikini je doživio svoj uspjeh. Bikini su ovjekovječili pop pjevač Brian Hyland s pjesmom *Itsy Bitsy Teenie Weenie Yellow Polka-Dot Bikini*, glumci Frankie Avalon i Annette Funicello u tinejdžerskim filmovima i grupa The Beach Boys sa surferskim motivima u pjesmama. Od tada je popularnost bikinija samo nastavila rasti.

Iako Réardov stil bikinija nije odmah usvojen na globalnoj razini (kandidatkinjama za izbor Miss svijeta je bilo zabranjeno nošenje bikinija) do pedesetih godina su dvodijelni kupaći kostimi ipak bili šire prihvaćeni. Godine 1964. njemački dizajner Rudi Gernreich predstavio je svoj monokini. Bio je dizajniran tako što pokriva samo donji dio tijela, dok su veći dijelovi poprsja i drugi dijelovi tijela bili otkriveni. Kreme za zaštitu od sunca i za sunčanje pojavljuju se 1960-ih godina.

Pamelin crveni kupaći, iz kultne serija *Baywatch*, 1990-ih ustupio je mjesto novoj generaciji jednodijelnih kupaćih kostima (Ibbeston, 2020). Oni su bili dizajnirani na način da se obgrle ženske obline i istaknu ženske noge. Život na modernim plažama postaje povezan s izgledom tijela. Modeli i starlete počinju pozirati u kupaćim kostimima za ženske časopise (*Vogue*, *Cosmopolitan* itd.). Između ostaloga, u časopisima se apeliralo da muškarci počnu s tjelovježbom i treniranjem tijekom zimske sezone kako bi mogli pokazati svoje tijelo na plaži. Počinju se isticati i modni dodatci poput haljina za plažu, torbe, sandale, sunčane naočale, šeširi itd.

Vremenom sunčanje i plivanje više nije bilo glavni razlog porasta broja posjetitelja na morskoj obali. Polagano su se počele odvijati aktivnosti kao što su let padobranom ili zmajem pomoću glisera, jedrenje na dasci, podvodni ribolov itd. Na plaže su uvedene spasilačke službe u slučaju izvlačenja stradalih ili onesposobljenih plivača (Lenček, Bosker, 2000: 25). Svaka spasilačka služba imala je obveznu opremu – pojaseve za spašavanje, dugačku užad i promatračke tornjeve za spasioce. Jedna od najpopularnijih igara na plaži je igra s letećim diskom tj. frizbijem. Krajem 1940-ih godina, tema neidentificiranih letećih objekata bila je popularna u američkom društvu (Encyclopedia Britannica Blog, 2007). Tako je Walter Frederick Morrison došao na ideju *letećih ploča* i izumio frizbi.

Odbojka na pijesku prvi put se igrala na Havajima 1915. godine, kada su klubovi Outrigger Beach i Canoe postavili teren na plaži Waikiki. Sport je prvobitno započeo kao oblik obiteljske zabave na plaži. Odbojka na pijesku je dobila poticaj tijekom Velike gospodarske krize. Od pedesetih godina prošlog stoljeća u Kaliforniji su se počela održavati natjecanja. Kako je sport nastavio rasti, nedugo zatim sponzori su se počeli javljati da iskoriste popularnost odbojke na pijesku. Sedamdesetih godina je organizirana punopravna profesionalna turneja u odbojci na pijesku. Od tada se svjetska turneja odbojke na pijesku proširila iz SAD-a na Aziju i Europu.

Korijeni surfanja potječu s Havaja i Polinezije, gdje su se tim sportom bavili i muškarci i žene. Početkom 20. stoljeća, istodobno s razvojem Havaja kao turističke destinacije, surfanje je oživjelo i brzo se proširilo na Kaliforniju i Australiju. Ključnu ulogu u popularizaciji surfanja su imali američki književnik Jack London i havajski surferi George Freeth i Duke Kahanamoku. Nakon posjeta Waikikiju, London je objavio nekoliko izvještaja o surfanju u popularnim američkim časopisima. Godine 1907. američki industrijalac Henry Huntington unajmio je Freetha kako bi pomogao pri promoviranju svoje nove željezničke linije do plaže Redondo (Kalifornija). Surfanje je doseglo vrhunac u SAD-u početkom 1960-ih uz pomoć glazbe, filmova i televizijskih programa posvećenim surfanju.

Slika 4. George Freeth

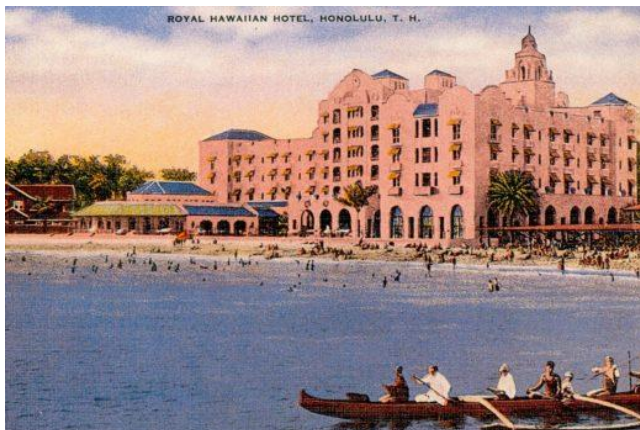
Godine 1995. na plaži Copacabana u Rio de Janeiru održano je prvo svjetsko prvenstvo u nogometu na pijesku. Bilo je toliko uspješno da je godinu dana kasnije pokrenut *Pro Beach Soccer Tour*, sa 60 odigranih utakmica širom Južne Amerike, Azije, SAD-a i Europe. Turneja je postigla novi uspjeh i dovela je do stvaranja Europske nogometne lige na pijesku 1998. godine.

2.2. Doprinos glazbe i filma

Surfanje je ostvarilo proboj kada je grupa The Beach Boys, nazvana po poznatim surferima sa plaže Waikiki, nekoliko puta spomenula riječ *surfanje* u pjesmama 1962. i 1963. godine (Löfgren, 1999: 219). Broj surfera je počeo rasti, a usput se šire nove slike plaža prepunih tinejdžera uz melodije pjesama *Surfing Safari*, *California Girls*, *Kokomo* i *Surfin' USA* (Löfgren, 1999: 219).

Prije nego što je grupa The Beach Boys popularizirala glazbu koja se veže uz surfanje, Dick Dale je bio preteča toga glazbenog stila. Dale, i sam surfer, razvio je prepoznatljivi stil sviranja na električnoj gitari. S Del-Tonesom je stvorio pulsirajući kaskadni zvuk koji je odjeknuo ponajviše u pjesmi *Misirlou* iz 1962. godine (Britannica, 2021). Kultura surfanja je cvjetala i na australskim plažama. Među australskim surf glazbenicima istakli su se Little Pattie s *He's My Blonde-Headed*, *Stompie Wompie*, *Real Gone Surfer Boy*, The Delltones s *Hangin' Five*, The Denvermen sa *Surfside* i The Atlantics s *Bombora* (Britannica, 2021).

Hoteli su počeli dočekivati svoje goste u pratnji lokalnih glazbala. Tako je hotel s pet zvjezdica *The Royal Hawaiian* dočekivao svoje goste (koji su dolazili s luksuznog krstarenja Tihim oceanom) uz dobrodošlicu na glazbalu ukulele i s vijencem od tropskog cvijeća (Löfgren, 1999: 251). Isto tako, unutar prostorija za zabavu u hotelu, u jednom kutu su se nalazili bendovi, dok su na pozornicama bile uglavnom grupe profesionalnih narodnih plesača.

Slika 5. Hotel s pet zvjezdica *The Royal Hawaiian*

Moć havajskih slika je bila u krajoliku koji je prikazan na razglednicama u boji i u ilustriranim časopisima. Pored toga havajska glazba postaje sve popularnija. Već je 1915. godine melodija *At the Beach Waikiki* bila sjajan hit na Panama-Pacific

Exposition u San Franciscu (Löfgren, 1999: 216). Verzije havajske notne glazbe *Tin Pan Alley* počele su se širiti svijetom. Šarene novinske naslovnice predstavljale su slike tropskih plaža i hula plesačica s cvijećem u kosi, ili pak samo s par ljubavnika pod palmom koji se dive mjesecu i planinskoj silueti Diamond Head (Löfgren, 1999: 217). Tropske noći na plaži postale su nova romantična fantazija zaljubljenih parova.

Na havajsku glazbu je kroz povijest utjecalo mnogo toga. Uvedeni su brojni stilovi europske glazbe, uključujući i himne. Meksički kauboiji uveli su žičane instrumente, dok su portugalski imigranti donosili braguinhe, nalik na ukulele. Također, imigranti iz cijelog svijeta su na otoke sa sobom donijeli vlastite instrumente. Tahićanska i samoanska glazba utjecala je na havajsku od 1915. do 1930., dok se razdoblje od 1930. do 1960. godine naziva *Zlatno doba havajske glazbe*. Tada su popularni stilovi prilagođeni orkestrima i velikim bendovima.

Slika 6. The Beach Boys

Kako se havajska glazba slušala putem gramofonskih ploča svako je mogao stvoriti vlastiti Waikiki ugođaj kod kuće ili na obližnjoj plaži. Popularne radio emisije, poput *Hawaii Calls*, ponekad su se prenosile na 750 radijskih postaja širom svijeta (Löfgren, 1999: 217). Razvoj automobilskih radijskih prijemnika, kasnije i kasetofona, nadopunili su mogućnost uživanja u havajskoj glazbi tako što je glazba pratila pojedinca tijekom njegovog putovanja. Na taj način se kolnik autoceste pretvorio u prostor za meditaciju i lutanje mislima. Automobilski proizvođač *General Motors* od 1951. godine u svoje automobile ugrađuje panoramske prozore povećavajući ugođaj vožnje tijekom putovanja (Löfgren, 1999: 60). Ugođaj se ogledao u mnogo širem pogledu na okolinu kroz koju se putuje uz ugodnu glazbu sa audio uređaja u automobilu.

U razdoblju od otprilike kraja Drugog svjetskog rata do sredine 1950-ih mnogi mladi bijelci u SAD-u nisu bili upoznati sa glazbenim žanrom R&B (Rhythm & Blues). Ipak, R&B je bio popularan na plažama Sjeverne i Južne Karoline. Klubove na plažama počeli su puniti umjetnici koji su uživo nastupali. Krajem 1960-ih sve je više otvorenih klubova s džuboksima i živom glazbom (nastupi popularnih ili lokalnih bendova), pa čak i na mjestima koja nisu bila na plaži. Elemente ove vrste glazbenog žanra prepoznao je Bruce Springsteen i povezo sa plažom. Neke njegove pjesama bile su *natopljene kulturom plaže* poput *Spirit in the Night* i *Racing in the Street*.

Najbolji primjer života na plaži se odvija na obali Kalifornije. Nije ni čudo da su upravo tamo snimani poznati filmovi i televizijske serije. U tzv. *beach party filmovima* s početka 1960-ih glumci Annette Funicello i Frankie Avalona su najčešće igrali glavne uloge. Žanr je pokrenut 1963. godine kada je American International Pictures odlučio oživjeti tinejdžerski način zabave iz 1950-ih. Prvi filmovi koji se ističu jesu *Where the Boys Are* iz 1960. godine, *Beach Party* iz 1963. godine, *Muscle Beach Party* i *Bikini Beach* iz 1964. godine te *Beach Blanket Bingo* i *How to Stuff a Wild Bikini* iz 1965. godine. Ovi filmovi bili su izuzetno uspješan filmski žanr popraćen najpopularnijim glazbenim djelima tog doba. No, kako je sredinom 1960-ih eskalirao Vijetnamski rat i brojni prosvjedi protiv rata, filmovi ovog žanra polagano su prestali biti snimani.

Na plaži Waikiki hollywoodska filmska industrija je prisutna još od 1920-ih godina (Löfgren, 1999: 217). Filmski moguli i zvijezde jednostavno morali su provesti godišnji odmor u jednom od mnogobrojnih havajskih hotela. Kao rezultat toga, Hollywood je počeo snimati filmove na Havajima. Najpoznatiji filmovi snimljeni na Havajskom otočju su filmovi *From Here to Eternity (Odavde do vječnosti)* i *Blue Hawaii (Modri Havaji)* s Elvisom Presleyjem (Löfgren, 1999: 217). Tih godina glavne nagrade u američkim kvizovima često su bile romantično putovanje na Havaje za dvoje (Löfgren, 1999: 217).

Slika 7. *Odavde do vječnosti*

Pored Havaja, jedna od najpoznatijih filmskih plaža je plaža Laughing Waters Beach na Jamajci. Na toj plaži snimljen je prvi film o Jamesu Bondu s glumcem Seanom Conneryjem. Film *Mamma Mia*, s Meryl Streep u glavnoj ulozi, proslavio je plažu Damouchari na poluotoku Pelion u Grčkoj. Freshwater West Beach u Walesu je jedna od najčišćih plaža u Velikoj Britaniji. Postala je svjetski poznata zahvaljujući snimanju drugog dijela filma *Harry Potter i Darovi smrti* (Hamilton, 2019).

Plaža Mónsul u Španjolskoj, okružena vulkanskim stijenama, poslužila je redatelju Stevenu Spielbergu za snimanje scene iz filma *Indiana Jones i posljednji križarski pohod*. Zadnji, ali ne manje važan je niz filmova *Pirati s Kariba* za čije je snimanje odabrana plaža na otoku Petit Tabac. To je nenaseljen mali otok u arhipelagu Tobago Cays, ujedno i dragulj države Svetog Vincenta i Grenadina. Također, to jedno je od najboljih mjesta za ronjenje na svijetu (Hamilton, 2019).

Od televizijskih serija najviše se istaknula serija *Baywatch (Spasilačka služba)* iz 1989. godine. Glumačku ekipu su sačinjavali David Hasselhoff, Parker Stevenson, Shawn Watherly, Billy Warlock i Erika Eleniak. Na snimanju druge sezone serije glumačkoj postavi pridružuje se Pamela Anderson. Serija je bila prikazivana u 145 zemalja i proglašena je najpopularnijom TV serijom na svijetu. Zadnja epizoda serije snimljena je 2001. godine. Istaknuta je još i serija *Miami Vice (Poroci Miamija)* iz 1984. godine.

Slika 8. *Baywatch*

3. RAZVOJ PLAŽE NA PODRUČJU HRVATSKE

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do naglog razvoja turizma. Tada je turizam procvjetao. Po uzoru na Španjolsku i Francusku, u kojima je turizam na plaži postao izvor velikih prihoda, turizam se počeo razvijati i u Jugoslaviji, naročito na Jadranskoj obali. Među republikama unutar Jugoslavije, Hrvatska se najviše isticala po pitanju razvoja turizma na plaži.

3.1. Razvoj turizma u Hrvatskoj do kraja 20. stoljeća

Turizam na području Hrvatske, koji se razvija više od 150 godina, prošao je kroz nekoliko etapa. Počeci razvoja datiraju u počecima 19. stoljeća kada je turizam usmjeren ponajviše na hodočašća i hidroterapiju.

Prva etapa tj. faza traje do druge polovine 19. stoljeća. Razvoj turizma započinje na priobalnim dijelovima Jadrana, a preteča razvoja turizma je posjet Zadru (Hrvatska enciklopedija, 2021). Zadar je bio stajalište hodočasnica na putu do Svete zemlje. Kako se turizam razvijao na priobalju, tako se razvijao i na kontinentalnom dijelu. Na kontinentalnom dijelu osnivaju se prva lječilišta. Među prvim lječilištima ističu se Stubičke Toplice, Daruvarske Toplice i Varaždinske Toplice (Hrvatska Enciklopedija, 2021). Godine 1806. i 1809. francuski hidrograf Bautemps-Beaurpe izmjerio je dubinu Jadranskog mora kod Dubrovnika (Vukonić, 2005: 30). U sklopu toga mjerenja istražio je utjecaj morske klime i vegetacije na zdravlje ljudi. Taj utjecaj bio je višestruko pozitivan, poput odmora, upoznavanja nove kulture, gastronomskih specijaliteta i dr. Tako se sredinom 19. stoljeća razvija primorski turizam. Razvoj suvremenog turizma u Hrvatskoj započinje 1844. godine, kad je u Opatiji izgrađena *Villa Angiolina*. Ona se danas smatra prvim hrvatskim hotelom i sjedište je Hrvatskog muzeja turizma.

Drugu fazu razvoja turizma (od druge polovine 19. stoljeća do Prvog svjetskog rata) obilježava izgradnja prometnica i uvođenje parobrodskih linija na Jadranu. U to doba austrougarska aristokracija ljetuje unutar Hrvatske zbog ugodne klime i zemljopisne blizine. Nakon otvaranja hotela u Opatiji, otvaraju se hoteli u Zadru, Crikvenici, Dubrovniku i drugim mjestima zbog veće potražnje i većeg broja dolazaka turista (Hrvatska enciklopedija, 2021). Hotel *Kvarner* otvara se 1884. godine u Opatiji, hotel *Therapia* u Crikvenici 1895. godine, dok *Imperial* u Dubrovniku otvara se 1897. godine. Otvaraju se prvi turistički uredi na otocima Krk (1866.) i Hvar (1868.) gdje je zasnovano

higijeničko društvo. Godina 1868. smatra se početkom organiziranog turizma na otoku. Također, počinju se pisati turistički vodiči. Prva izgrađena kupališta nalazila su se na području Selca, Novog Vinodolskog, Zadra, Kraljevice, Crikvenice i na Malom Lošinju. Pioniri turizma koji ljetuju na Jadranu bili su poznate ličnosti i imućniji sloj stanovništva. U Poreču, na otočiću Sv. Nikola, pojavljuje se kupalište pod nazivom *Bagno Parentino*. Nakon Poreča i Rovinj je ubrzo otvorio svoje kupalište pod nazivom *Val di Lone*.

Treća faza odnosi se na vrijeme između dva svjetska rata. Tada Jadransku obalu posjećuju najviše posjetitelji iz Njemačke, Austrije i Čehoslovačke. U međuvremenu uvode se mjenjačnice, izdaju turističke revije i brošure te uspostavljaju domaće zrakoplovne linije (Hrvatska enciklopedija, 2021). U to vrijeme se u Hrvatskoj postupno počela prepoznavati društvena korist od turizma. Godine 1936. pojavljuje se prva naturistička plaža na otoku Rabu. Engleskom kralju Edwardu VIII. i njegovoj supruzi na odmoru bilo je dozvoljeno da se kupaju nagi u uvali Kandarola koju mještani dan danas nazivaju engleskom plažom. Naturizam se ubrzo proširuje na ostatak države.

Nakon Drugog svjetskoga rata došlo je do obnavljanja turističke infrastrukture koja je bila uništena u ratnim razaranjima. Proglašavaju se nacionalni parkovi, parkovi prirode, utemeljuju dramski, filmski i glazbeni festivali (*Dubrovačke ljetne igre*, *Splitsko ljeto*, *Pulski filmski festival*, i dr.). Na međunarodnu turističku ponudu značajno je utjecao razvoj zrakoplovne industrije. Aerodromi se mogu pronaći u gradovima kao što su Zagreb, Split, Rijeka, Pula i Dubrovnik, dok su putovanje morem i razvoj turizma na otocima omogućeni trajektnim linijama *Jadrolinije* (Duda, 2005: 53). Paralelno s tim, dolazi do otvaranja granica, povećanja slobode kretanja ljudi i jačanja međunarodnog turističkog prometa. Donosi se i zakonska regulativa u području turizma i ugostiteljstva. Više od 80% inozemnog prometa činili su turisti iz Austrije, SR Njemačke, Čehoslovačke, Mađarske, Velike Britanije i Italije. Sve ove promjene rezultirale su ka sve većem dolasku posjetitelja na jadransku obalu.

Slika 9. *Villa Angiolina*, Opatija

Turistički savez Hrvatske se osniva 1953. godine. Njegov cilj je proučavanje i propagiranje novih (posebnih) oblika suvremenog turizma. Tijekom ekonomske

ekspanzije 1960-ih počinju se graditi turistički objekti, hoteli, marine i kampovi uglavnom na Jadranu. U kontinentalnoj Hrvatskoj grade se toplice u Hrvatskome zagorju i Slavoniji te uspostavljaju područja nacionalnih parkova u Lici i Gorskome kotaru (Hrvatska enciklopedija, 2021). Dolazi i do pojave masovnog turizma.

Krajem osamdesetih većina posjetitelja pratila je turističke ponude putničkih agencija i odlazilo ljetovati u vlastitom aranžmanu. Kako bi se moglo ići ljetovati, trebali su neki preduvjeti poput novca i slobodnog vremena (godišnji odmor). Na drugom mjestu gledalo se da li je infrastruktura pristupačna i kvalitetna da bi se moglo doći do određene destinacije. Putovalo se na dva načina: javnim prijevozom (vlak, autobus i zrakoplov) i automobilom u privatnom vlasništvu – koji ujedno postaje dostupniji oblik prijevoza (Grandits, Taylor, 2013: 46). Pri donošenju odluka kod potencijalnih posjetitelja, u koju turističku destinaciju treba ići ljetovati, veliku ulogu su imali masovni medij. Tako su TV i radio stanice reklamirale poznatije turističke destinacije. Najviše su se reklamirali paket-aranžmani kao sredstvo privlačenja turista. Tako je zadarsko turističko poduzeće *Borik* 1970. godine pobudilo interes potencijalnih posjetitelja putem fotografija grada s prigodnim porukama (Duda, 2010: 334). Neke od poruka glasile su *Ljeto je već počelo...vrijeme je za odmor. i 6 dana jeftino, 1 dan besplatno.* (Duda, 2010: 334). Bikini se na Jadranu pojavljuje 1970-ih godina (Babić, 2014: 2).

Do 1981. godine porastao je udio automobilskog prijevoza, a autobusi su pretekli vlakove. Najuspješnije godine pomorskog prometa poklopile su se s najboljim rezultatima zračnih luka. Tako je *Jat Airways*, u suradnji s hotelskim poduzećima, posredstvom *Kompasa*, *Yugotoursa* i *Generalturista* omogućavao brza putovanja za vrijeme godišnjih odmora (Duda, 2010: 337). Veliki broj turista, koji su dolazili ljetovati na otoke, ovisila je o trajektima. Riječka *Jadrolinija* održavala je brojne trajektne veze s kopna prema otocima, te duž obale prema Italiji (Duda, 2010: 338).

Časopisi, poput *Vikenda* i *Turizma*, te novine, kao što je bio *Vjesnik*, pisali su o godišnjim odmorima i kratkim tekstovima poticali dolazak turista na ljetovanje. Primjer motivirajućeg teksta: *Upoznajte ljepotu prirode, spomenika prošlosti, uživajte u netaknutim pejzažima, ali ih i sačuvajte. Neka vam je dugo, toplo i lijepo ljeto na odmoru, ma gdje se nalazili!* (Duda, 2010: 294). Također, časopisi su objavljivali oglase turističkih aranžmana, pisali o turističkim odredištima, dijelili savjete kako je najbolje provesti godišnji odmor, kako se treba zabaviti, kako paziti na vlastito zdravlje te što obući i obuti za odlazak na plažu (Duda, 2010: 332). Oglasi su služili pri predstavljanju turističke ponude, dok su s riječima i fotografijama dočaravali i prikazivali plaže. Tako

je hotel *Plava laguna* u Poreču opisan kao *Najpovoljnija mogućnost kako da svoje snove pretvorite u zbilju* (Duda, 2010: 335). Dubrovnik se isticao kroz slogan *Dubrovnik vas poziva* (Duda, 2010: 335). Objavljivanje članaka i fotografija ljetno-dokoličarske tematike imalo je promidžbenu, ali i obrazovnu ulogu. Najčešća tematika fotografija bila je plaža, odmor i uživanje na njima i sl. (Duda, 2010: 333). Od turističkih agencija istaknute su bile agencije *Kompas* i *Putnik*. U knjižarama su se nalazili potrebni časopisi, mape, knjige, poput *Karta Jadrana*, *Jadranska obala i otoci*, *Auto-atlas Jugoslavije i Evrope* itd. (Duda, 2010: 332). Ti oblici reklamiranja turističkih destinacija pomagali su turistima pri donošenju odluke gdje ljetovati.

Slika 10. Dubrovnik

Rat od 1991. do 1995. godine dovodi do pada turističke industrije. Posebice turizam stagnira u Istri, većem dijelu Dalmacije te područjima zahvaćena ratom gdje turizam drastično opada. Godine 1996. dolazi do prvih naznaka blagog rasta turizma (Vukonić: 2005: 200). Oporavak turizma bilježi se od 2000. godine (Hrvatska enciklopedija, 2021). Polaganim povratom turista, najviše inozemnih, jača uloga destinacijskog menadžmenta i marketinga pri promoviranju Hrvatske u tuzemstvu i inozemstvu kao jedinstvene turističke destinacije.

Tako se 20. stoljeće smatra stoljećem turizma jer su putovanja počela biti dostupna svima, posebno radnicima. Posjećivanje plaže postaje trend. Uz industrijski napredak, 20. stoljeće bilježi masovnu pojavu turističke potražnje, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj.

3.2. Hrvatski turizam i plaže u najnovije vrijeme

Svoj turistički vrhunac Hrvatska je ostvarila u sklopu bivše Jugoslavije po broju popunjenih smještajnih kapaciteta, noćenja i posjetitelja. Povećanjem kapaciteta turističke ponude i izgradnjom potrebne infrastrukture, Hrvatska je otvorila vrata međunarodnom tržištu (Vukonić, 2005: 177). Osnivanjem vlastitih turoperatora, turističkih agencija i turističkih zajednica (*Atlas, Kvarner Express, Kompas* itd.), Hrvatska je unaprijedila svoju poziciju na inozemnim tržištima. Zadnje, ali ne manje važno, osnovana je i prva hrvatska zrakoplovna kompanija *Croatia Airlines*.

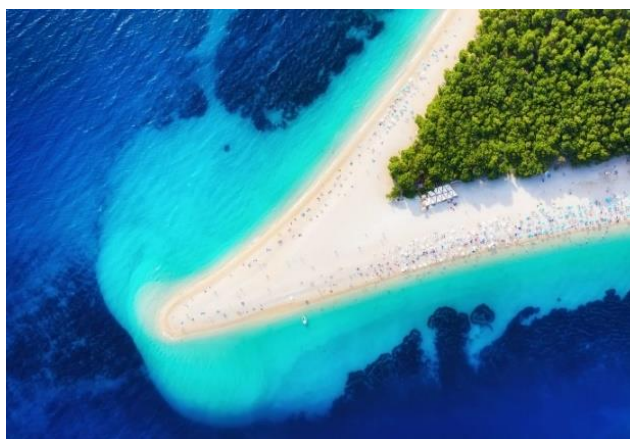
Iz godine u godinu povećava se broj dolazaka i noćenja na obalnim destinacijama. Hrvatski Jadran je najposjećenije i najjače turističko odredište unutar države. Od 2000. godine broj turističkih noćenja se udvostručio. Hrvatska je 2019. godine evidentirala oko 21 milijun dolazaka i 109 milijuna noćenja, što je najbolji rezultat u povijesti. Danas je Hrvatska zemlja s tisuću otoka, točnije s 1244 otoka, otočića, grebena, hridi i stijene te s duljinom kopnenog dijela obale od 1880 km. Obalna odredišta najposjećeniji su dijelovi Hrvatske u ljetnoj sezoni, pa je zato najvažnija turistička ponuda *sunce, plaža i more*.

Razvoj moderne tehnologije, pojavljivanje supkultura, posebnih oblika turizma (npr. cruising turizam), održavanje glazbenih festivala i sl. utjecalo je na razvoj i povećanje turističke ponude na plažama. Tako se plaže u Hrvatskoj danas mogu svrstati u 12 kategorija – top plaže, pješčane plaže, plaže s Plavom zastavom, plaže za pse, plaže za osobe s invaliditetom, plaže u idiličnim uvalama, plaže za mlade i zabavu, plaže za vodene sportove, romantične plaže, obiteljske plaže, plaže pogodne za djecu i neplivače te naturističke plaže (Best of Croatia, 2021).

Top plaže Hrvatske najčešće su vrlo popularne i međunarodno poznate plaže. Tako se ističe plaža Punta Rata u Brelima (blizina Makarske) koja je ponajviše namijenjena obiteljima s djecom ili starijim osobama. Slično je i s plažom Zlatni rat (Brač). Hrvatska nije poznata po velikom broju pješčanih plaža, ali se ističu plaže Sakarun (Dugi otok) i Prapratno (Pelješac). Plaže s Plavom zastavom, kao ekološkim znakom, upravljaju okolišem i zbrinjavanjem otpada. Ujedno redovito se čiste, raspolažu uslugama i sadržajima kao što je WC, praonica rublja, sanitarije, opskrba vode i spasilačke službe. Glavnina ovakvih plaža nalazi se na otoku Krku, oko Poreča, Rovinja, Vrsara i Umaga, na Cresu, Lošinju itd. (Best of Croatia, 2021).

Većina plaža za pse nalazi se u Kvarnerskom zaljevu (posebice otoci Krk i Rab) te u Istri. Plaže u Istri raspolažu s tuševima za pse. Također, plaže u Istri pogodne su za

osobe s invaliditetom. Hoteli *Sol Aurora* i *Sol Garden Istra* raspolažu specijalnim invalidskim kolicima koje omogućavaju odlazak na plažu tjelesno hendikepiranim gostima. Idilične plaže predstavljaju plaže s netaknutom prirodom u kojoj boravi maleni broj posjetitelja. Tako se ističu plaže Ručica (Pag), Mala Milna (Hvar), Velika Luka (Omiš) itd. (Best of Croatia, 2021).

Slika 11. Zlatni rat, Brač

Među mladima Hrvatska je naročito postala popularno turističko odredište jer nudi veliki izbor žanrovskih različitih glazbenih festivala i sportskih aktivnosti. Plaže su opremljene kvalitetnim sanitarnim sustavima, spasilačkim službama, atraktivnim beach i koktel barovima, restoranima, kafićima i dr. Tako se ističe plaža Zrće (Novalja) koja je dobila kulturni status i slovi kao *hrvatska Ibiza*. Ova plaža nudi veliki broj sportskih i zabavnih sadržaja poput jet-ski, skijanje na vodi, vožnja banana čamcem, vožnja pedaline, let padobranom (parasailing) i spuštanje toboganima u aquaparku, koji ispunjavaju dan proveden na plaži (Best of Croatia, 2021).

Postoje i brojna mjesta koja su pogodna za ronioce, surfere i jedriličare (Zlatni rat na Braču, Pelješac, Premantura, Modra špilja). Otoci Cres, Krk i Lošinj poznati su otoci koje obilaze surferi. Skijanje na vodi, jedrenje na dasci i ronjenje karakteristični su za Plavu plažu (Vodice), Zlatni rat, uvalu Čikat (Mali Lošinj) i dr. Sportovi kao što su flyboard i bungee jumping (s dizalice) aktualni su na Zrću. Što se tiče romantičnih plaža, do njih se većinom dolazi brodicom ili čamcem. To su uglavnom tihe uvale koje se mogu pronaći na mnogobrojnim otocima. Tako se ističe slabo naseljeni otok Bis, plaža Stiniva (Vis), plaže u okolici Rukavca na Visu itd. (Best of Croatia, 2021).

Slika 12. Plava plaža, Vodice

Velik broj plaža na hrvatskom Jadranu prikladan je za cijelu obitelj. No ipak, postoje neke plaže koja su zbog svojih ljepota i ponuda u prednosti. Tako se ističu Zlatni rat, Zaton kraj Zadra, Kraljičina plaža (Nin), plaže okolo Opatije i Crikvenice, Bačvice (Split) itd. Plaže koje su pogodne za djecu i neplivače nalaze se u Loparu, Medulinu, Omišu i dr. Naturističke plaže najviše se nalaze u Istri i Kvarnerskom zaljevu. Naturističke plaže graniče izravno s naturističkim kampovima (Koversada između Poreča i Rovinja te Bunculuka u Baškoj na Krku). Na mnogim mjestima nalaze se podijeljene plaže (naturističke i obične). Dobar primjer je Zlatni rat i plaža Borik na Lošinju (Best of Croatia, 2021).

Slika 13. Zrće, Novalja, Pag

Pored plaža, koje pružaju jedan aspekt razonode, nalaze se i brojni hoteli koji upotpunjuju turističku ponudu. Najistaknutiji su hoteli *Grand Park Hotel Rovinj*, *Valamar Sanfior Hotel & Casa*, *Hotel Lone*, *Grand Hotel Adriatic*, *Hotel Dubrovnik Palace* itd. Ti hoteli su opremljeni bazenima, wellness i spa centrima, restoranima,

barovima, konferencijskim dvoranama te nude bavljenje raznim sportskim aktivnostima poput tenisa i vožnje bicikla.

Uz hotelsku ponudu, istaknuti su i glazbeni festivali na hrvatskom Jadranu. Neki od njih su *Fresh Island*, *Ultra Europe*, *Defected*, *Sonus*, *Hideout*, *Loveweek Festival* i *Outlook*. Poznati vodeni parkovi su *Aquapark Solaris*, *Istralandia* i *Aquacolors*. Ponuda krstarenja nudi se duž sjevernog Jadrana te srednjom i južnom Dalmacijom.

Odlazak na plažu ne samo da je postao trend, već je postao ritual koji se *obavlja jednom godišnje*. Hrvatska koja je za vrijeme Jugoslavije ostvarivala najveći broj noćenja, gdje se pomno pratila svjetska moda na plaži i načini kako uživaju imućni, kroz ratno doba je stagnirala, ali je tijekom 2000-tih doživjela svoju obnovu i procvat. Hrvatska danas ima širok izbor turističke ponude na plažama s ciljem uživanja turista u dokolici, slobodnom vremenu i rasonodi uz oznaku *Safe stay in Croatia*.

4. SVJETSKE PLAŽE SUVREMENOG DOBA

Plaža je prostor koja sa svojim okruženjem privlači veliki broj turista. Tako su danas plaže mjesta izvan granica svakodnevnog života posvećenog potrazi za razonodom, brigom za zdravljem i dr.

4.1. Najpoznatije plaže

Ponekad su osobine plaže kriteriji odabira mjesta gdje se ide ljetovati svake godine. Neke plaže su s razlogom popularne zbog toga što su svijetu predstavljene na kvalitetan i upečatljiv način. U ovom potpoglavlju opisane su neke od svjetskih poznatih plaža.

Jedna od svjetskih najpoznatijih plaža je plaža Copacabana u Rio de Janeiru. Plaža je svijetu postala poznata 1970-ih godina. Najveća atrakcija Copacabane je hotel *Copacabana Palace* izgrađen kao kasino. U njemu su boravile poznate ličnosti poput Michaela Jacksona, Marilyn Monroe, Madonne i princeze Diane. Inspiriran je izgledima hotela *Le Negresco* u Nici i *The Carlton* u Cannesu. Imidž plaže se ogleda kroz film *Flying Down to Rio*, s Fredom Astaireom i Ginger Rogers u glavnim ulogama i kroz pjesmu *Copacabana (At the Copa)* Barryja Manilowa (Rio & Learn, 2014).

Doček Nove godine na plaži Rio de Janeira privlači milijune ljudi, što ga čini jednim od najvećih događaja na Copacabani. Novogodišnji dočeci su započeli 1950-ih godina, a procjenjuje se da ovaj događaj privuče oko 2 milijuna ljudi. S obzirom na povoljne klimatske uvjete moguć je boravak na Copacabani tijekom cijele godine, pa je time dobila status kultne plaže (Rio & Learn, 2014).

Slika 14. Copacabana, Rio de Janeiro, Brazil

Plaža Santa Monica, u Kaliforniji, prepoznatljiva je svijetu po svome molu iz 1909. godine. Na tom molu mogu se pronaći ulični umjetnici, skateboarderi, roleri, biciklisti, vrtuljci, restorani, trgovine i Ferrisov kotač na solarni pogon. Godine 1920. počinje se razvijati odbojka na plaži i surfanje. Plažu danas krasi parkovi, igrališta, nekolicina hotela te biciklistička staza (Santa Monica Beach, 2021).

Slika 15. Santa Monica, Kalifornija

Glamurozni hoteli, klubovi, restorani, art déco atmosfera i bijeli pijesak, karakteristični su za plažu South Beach u Miamiu (Florida). Do 1870. godine ovo područje bilo je neuređeno poljoprivredno zemljište (Visit South Beach, 2021). Tijekom 1920-ih u cijeloj regiji razvijaju se novi gradovi i grade stambena područja. Dolazi do razvoja arhitektonskih pravaca *art déco*, *nautical modern* i *streamline modern* koji su dan danas prisutni u hotelima *Essex House Hotel*, *Colony Theatre* i *Breakwater*. Od 1960-ih pa sve do 1980-ih plaža gubi popularnost zbog pojave narkotika (Visit South Beach, 2021). Ovo područje Miamija nalazi se u blizini zaljeva Biscayne i Keysa koje je u to razdoblje bilo glavno područje djelovanja kubanskih i južnoameričkih kartela droge. Utjecaj droge, ujedno je prikazan kroz vrlo uspješnu seriju *Miami Vice*.

U novije vrijeme South Beach je povratio svoju popularnost i sada je to mjesto u kojem borave bogati stanovnici i gosti (Visit South Beach, 2021). Razina kriminala je niska, a South Beach je danas predstavljena kao turistička destinacija živahnog noćnog života i povoljnih klimatskih uvjeta.

Slika 16. South Beach, Miami, Florida

Godine 1901. odmaralište *Moana Surfrider* otvorilo se na južnoj obali Oahua. Time je status Waikikija, kao glavno mjesto za odmor, učvršćeno. U prijevodu, Waikiki znači *izviranje vode*. Honolulu, glavni grad Havaja, započeo je kao malo lučko selo koje su inozemni ribari osnovali početkom 1800-ih. Područje se ubrzo razvilo u važno središte Havaja i postalo pristaništem trgovačkih brodova koji trguju krznom te brodovima za ribolov i kitolov. Krajem 1800-ih SAD je počeo shvaćati stratešku i vojnu važnost Havaja pa uspostavlja baze u Pearl Harboru i središnjem Oahuu (Waikiki, 2021).

Popularnosti Waikikia pridonijele su mnoge poznate osobe poput Franka Sinatre i Amelie Earhart koje su boravile u hotelu *The Royal Hawaiian*. Turizam je napredovao tijekom kasnih 1940-ih i ranih 1950-ih godina uvođenjem redovitih zračnih linija. Poznate osobe, poput Elvise Presleya, bile su redovni gosti na otoku. Elvisova tri filma snimana su na Oahuu što je pridonijelo još većoj popularnosti ovom tropskom otočju.

Danas se na plaži nalaze hoteli svjetske klase poput *Hilton*, *Sheraton* i *Hyatt*. Waikiki je poznat i po padinama kratera Diamond Head, parku Kapiolani, Waikiki Aquarium i Honolulu Zoo. Waikiki je mjesto nekih od najboljih havajskih restorana i klimatskih najtoplijih noćnih kafića. Tvrtke, poput *Blue Hawaiian Helicopters*, nude pogled iz zraka na otočja tijekom cijele godine (Waikiki, 2021).

Plaža Bondi kod Sydneya (Australija) izvorno je bila u privatnom vlasništvu, ali je 1882. godine otvorena za javnost. Početkom 1900-ih godina plivanje postaje popularna zabava. Godine 1933. plaža dobiva redovni autobusni prijevoz što je omogućilo brži i lakši dolazak do plaže. Uspon surfanja značajan je faktor pri razvitku plaže Bondi (Hueneke, 2019). Televizijski program *Bondi Rescue* osigurao je imidž plaži na svjetskom nivou. Od početka 20. stoljeća plaža Bondi postala je lokalna i internacionalna senzacija.

Plaža Navagio na otoku Zakintos (Grčka), okružena vapnenačkim liticama, postala je svjetski poznata i zbog naziva *Plaža brodoloma* (Hueneke, 2019). Taj naziv je dobila zbog nasukavanja broda 1980. godine. Plaža je danas dostupna samo brodicama. Sa 200 metara visokih litica iznad plaže pruža se predivan pogled na plavo more. Jedna, uz nabrojene poznate svjetske plaže, je i talijanska plaža Spiaggia Grande u Positanu. Sa svojim spektakularnim kaskadno izgrađenim zgradama pastelnih boja, koje se penju uz strmu obalu Amalfija, magnet je za poznate ličnosti (Hueneke, 2019).

Slika 17. Navagio, Zakintos, Grčka

Pored do sada nabrojanih plaža, svjetski poznate su i Renaissance Island (Aruba), plaža Whiteheaven (Australija), Maya Bay na otočju Phi Phi (Tajland), The Baths (Britanski Djevičanski otoci), Anse Source d'Argent (Sejšeli), Tulum (Meksiko), plaža Bathsheba (Barbados) i dr. (Hueneke, 2019).

Slika 18. Spiaggia Grande, Positano, Italija

4.2. Plaže kao izvori prihoda

I sama pomisao na plažu asocira na odmor. Netaknute obale i očuvana priroda pružaju savršeni ugođaj za opuštanje, pa su zbog toga među najpopularnijim turističkim destinacijama. Od 1950-ih obalna područja su postala sve poželjnije destinacije za odmor, a turizam na plaži postaje masovni fenomen (Jędrzejczak, 2004). Turistička industrija smatra se jednom od ključnih komponenti otvaranja novih radnih mjesta i ostvarivanja prihoda. Turoperatori svojim djelovanjem usavršavaju i unaprjeđuju turističku ponudu (Gržinić, 2018: 124). Važnost turističke industrije prepoznale su i zemlje u razvoju i razvijene zemlje.

Kako se razvijao turizam, tako je i rasla potražnja turističkih proizvoda i usluga. Turizam kao gospodarska grana je reagirala na porast potražnje razvojem i ponudom novih proizvoda i usluga na turističkom tržištu. I današnja situacija, prouzrokovana pandemijom koronavirus, zahtjeva kreiranje i razvoj novih proizvoda i usluga (Zielinski, 2020). Obično su to personalizirani proizvodi i usluge koji zrače s autentičnošću i unikatnošću. Gotovo svi koji se bave turizmom tragaju za novim, zanimljivim i neobičnim proizvodima i uslugama koje se mogu ponuditi na plažama (vidjeti, doživjeti i konzimirati). Isto tako i turisti tragaju za novim uslugama i proizvodima. Neke od tih turističkih usluga i proizvoda kombiniraju se u sklopu kulturne ostavštine, prirodnih fenomena, sportskih aktivnosti, gastronomske ponude i sl.

Tako se u zaljevu Mosquito Bay u Portirku ističe prirodni fenomen – unikatna plaža prekrivena bioluminiscentnim pijeskom (sposobnost organizma da proizvede svjetlost). Uz ovaj zaljev, interesantan je i otok Iriomote (Japan) gdje je plaža prekrivena školjkama u obliku zvijezda (TravelRepublic, 2016). Izdvajaju se još i plaže Boulder's u Južnoafričkoj Republici (šetnice omogućavaju posjetitelju da izbliza vidi pingvine), plaže u Nacionalnom parku Loango u Gabonu (prebivališta divljih životinja – slonovi, bivoli, nilski konji, gorile) i Veliki koraljni greben u Australiji (ronilački obilazak morskog svijeta) (TravelRepublic, 2016).

Slika 19. Mosquito Bay, Portoriko

U novije vrijeme kombiniraju se restorani sa svojom gastronomskom ponudom i užici boravljenja u vodi na pješčanoj plaži. Taj novi aspekt turističke ponude se može konzumirati na Bora Bori u Francuskoj Polineziji (gost može objedovati napola uronjen u *Bora Bora's Ocean Restaurant*), odmaralištu *Jumeirah Dhevanafushi* na Maldivima (posjetitelju nudi mogućnost sjedenja u *pješčanoj sofi*) i na plaži Michanwi Pingwe u Zanzibaru (gost može objedovati na vrhu stijene u restoranu *Rock* koji je okružen morem) (TravelRepublic, 2016).

Slika 20. Bora Bora, Francuska Polinezija

Iako je odbojka omiljeni sport na plaži, treba istaknuti i galop na konju na plaži u Ocho Riosu na Jamajci. Od adrenalinskih i neobičnih aktivnosti poznat je zipline duž obale Labadee na Haitiju, sandboard na dinamama na plaži Genipabu u Brazilu, paragliding iznad obale Iquique u Čileu, flyboard na Tenerifima u Španjolskoj i aquabiking na Bora Bori (vožnja bicikla u moru i razgledavanje morskog života) (TravelRepublic, 2016). Festivali i zabava su karakteristični za plaže Andaluzije u Španjolskoj (zabava uz krijesove povodom festivala San Juan), dok je ples pod punim mjesecom karakterističan za plaže otoka Koh Phangan na Tajlandu (TravelRepublic, 2016).

Slika 21. Plaža Genipabu, Brazil

Svaka plaža ima svoju vlastitu povijest, pa tako ima i Tulum u Meksiku gdje se mogu istražiti drevne ruševine Maja. Istaknute su još i plaže na Malti (olupine brodova iz Drugog svjetskog rata), plaža s ruševinama Olympos u Antaliji (Turska), drevni kipovi Uskršnjih otoka u Čileu, Isla de Tabarca u Španjolskoj (nekad utočište gusara) i Cornwall u Engleskoj (istraživanje spilja koje su nekad bile poznato mjesto krijumčara čaja, rakije, džina, ruma i duhana) (TravelRepublic, 2016).

Slika 22. Ruševine Maja, Tulum, Meksiko

Lista navedenih unikatnih plaža ne bi bila potpuna bez plaže Maho na Angvili (nalazi se uz zračnu luku i zrakoplovi u niskom letu uobičajeni su prizor), Venice Beach u Kaliforniji (plaža je *meka* za ljubitelje čudnih stvari poput *Freakshowa*), plaža Brighton u Engleskoj (gledanje filmova na otvorenome) i plaže Mrtvog mora u Izraelu i Jordanu (zbog velike količine soli u vodi može se plutati na površini vode) (TravelRepublic, 2016).

Slika 23. Brighton, Engleska

Današnje plaže su resursi koji značajno obogaćuju turističku ponudu država smještenih uz obalna područja te uz riječne i jezerske obale. One predstavljaju prirodan, društveni i ekonomski resurs (Zadel, 2015: 118). Uspjeh turističke destinacije

uvelike ovisi o turističkom proizvodu i usluzi. Raznolikost turističkih resursa u destinaciji preduvjet je razvoja selektivnih oblika turizma. Što se tiče kupališnog turizma, kao selektivnog oblika turizma, plaže predstavljaju osnovni resurs (Zadel, 2015: 118).

Najčešća aktivnost posjetitelja na plaži je plivanje. Posjetitelji mogu uživati u turizmu na plaži u kombinaciji direktnog kontakta sa vodom, pijeskom, suncem, slikovitošću okolne prirode i rekreativnih aktivnosti. Turizam zasnovan na suncu i plaži predstavlja osnovnu pretpostavku za proširenje turističke ponude wellness turizma, kulturnog turizma, sportskog turizam, medicinskog turizma, ekološkog turizma, nautičkog turizma i dr. Unutar nabrojanih segmenata selektivnih oblika turizma najčešće aktivnosti su: avanturističke (splavarenje, zipline, paragliding, bungee jumping itd.), sportske (trčanje, plivanje, surfanje, bicikliranje itd.), nautičke (jedrenje na dasci, ronjenje, ribolov i dr.), kulturne (aktivnosti koje doprinose i poboljšavaju imidž destinacije, a odnose se na društveni, povijesni, edukacijski razvoj i dr.) i sl. Povremeno se turizam na plaži kombinira s volonterskim turizmom udruga i neprofitnih organizacija, nudeći projekte zaštite okoliša, obrazovanja i recikliranja plastike u suradnji s lokalnim zajednicama.

Slika 24. Volonterski turizam

Budući da je turizam na plaži najpopularniji oblik razonode on može dovesti do prenapučenosti i prevelike nastanjenosti priobalnog područja. Povećanjem broja turista na prostorno ograničene plaže povećava se i pritisak na plaže. Popularna i konkurentna odredišta svake godine pokušavaju poboljšati svoju turističku ponudu, pa tako i onu na plaži. Zato turistička odredišta moraju slijediti nove trendove. Novi trendovi zahtijevaju prilagođavanje zahtjevima kupaca, ispunjavanju njihovih želja i potreba. Također, novi trendovi moraju ići u korak s konkurentskim destinacijama ukoliko žele opstati na turističkom tržištu. Stoga je neophodno razvijati i upravljati plažama na održiv način.

ZAKLJUČAK

U prvim desetljećima 19. stoljeća engleski medicinski stručnjaci su otkrili i dokazali ljekovitost kupanja u morskoj vodi. Kako je stoljeće odmicalo kupanje je, pored navedene ljekovitosti, počelo privlačiti sve veći broj ljudi i razvijati se u rekreativnom smjeru. Plaže su ubrzo postale mjesta ljudske potrošnje i opuštanja od svakodnevnog stresa i gradske vreve. Tijekom 20. stoljeća dolazi do naglog povećanja broja odmarališta na plažama koja se grade, kako duž obala Sjeverne i Južne Amerike, tako i u Europi, Aziji i ostatku svijeta. Taj svjetski trend prepoznat je i na hrvatskom Jadranu.

Posljednjih nekoliko desetljeća, plaže su postale jedno od najpopularnijih mjesta za ljetovanje. Atraktivne ponude i usluge svake godine privlače sve veći broj posjetitelja. Ubrzan društveni, ekonomski i tehnološki razvoj povećava raznolikost turističkih sadržaja. Povećanjem broja stanovnika i životnog standarda stanovništva, povećala se turistička potražnja i potrošnja. Postoji niz aktivnosti koje se odvijaju na i oko plaže što ih čini idealnim mjestom za uživanje u društvu obitelji, prijatelja i drugih ljudi s istim ili sličnim potrebama.

Danas je turizam na plaži jedna od glavnih komponenti u promicanju turističke industrije. Plaže su odavno prepoznate kao važan turistički resurs. Prirodno okruženje uz sigurnost i odgovarajuću infrastrukturu, društvene i zabavne sadržaje, glavne su komponente turizma na plaži. Plaže omogućuju kontakt čovjeka sa morem, iz koga je evoluirao život, kao njegovu iskonsku potrebu.

Za pretpostaviti je da će i dalje rasti potražnja za turističkim proizvodima i uslugama na plaži. U budućnosti će tehnološki razvoj stvarati pretpostavke za nove aspekte turističke ponude. Kako se ta tehnologija, primjenjiva u turizmu, bude razvijala, tako će se stvarati novi aspekti ponude i njihova personalizacija. Hrvatska mora pomno pratiti svjetske trendove kako bi ostala i opstala kao poželjna i konkurentna turistička destinacija za ljetovanje. Uz održivo upravljanje turizmom naročita pozornost se mora posvetiti očuvanju životnog okoliša i prirode. I na kraju, turizam kao najvažnija gospodarska grana u Hrvatskoj, mora sačuvati temelje svoje prepoznatljivosti koja se ogleda kroz kulturu, gastronomiju, etnografiju, ekologiju, tradiciju i ostale lokalne specifičnosti.

LITERATURA

1. Babić, N. (2014.) Život na plaži: Kupanje i kupališna moda na Jadranu (1880.-1970.). Opatija: Hrvatski muzej turizma.
2. Corbin, A. (1994.) The Lure of the Sea: The Discover of Seaside in the Western World 1750-1840. Berkeley - Los Angeles - London: University of California Press.
3. Grandits, H.; Taylor K. (2013.) Sunčana strana Jugoslavije: Povijest turizma u socijalizmu. Zagreb: Srednja Europa.
4. Gržinić, J. (2018.) Turizam i razvoj: Rasprava o globalnim izazovima. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet Dr. Mijo Mirković.
5. Gržinić, J. (2019.) Uvod u turizam: Povijest, razvoj, perspektive. Puka: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Fakultet Dr. Mijo Mirković.
6. Duda, I. (2005.) U potrazi za blagostanjem: O povijesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih. Zagreb: Srednja Europa.
7. Duda, I. (2010.) Pronađeno blagostanje. Svakodnevni život i potrošačka kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih. Zagreb: Srednja Europa.
8. Inglis, F. (2000.) The Delicious History of the Holiday. London – New York: Routledge.
9. Jędrzejczak, F. M. (2004.) The modern tourist's perception of the beach: Is the sandy beach a place of conflict between tourism and biodiversity?. Varšava: Polish Academy of Sciences, Institute of Oceanology.
10. Lenček, L.; Bosker, G. (2000.) Plivanje uz sprave i naprave. U: Figure odmora, Zarez, 20. srpnja 2000.
11. Lenček, L.; Bosker, G. (2000.) Skriti tijelo, odjenuti moral. U: Figure odmora, Zarez, 20. srpnja 2000.
12. Löfgren, O. (1999.) On Holiday: A History of Vacationing. Berkeley - Los Angeles - London: University of California Press.
13. Martinić, T. (1977.) Slobodno vrijeme i suvremeno društvo. Zagreb: Informator.
14. Vukonić, B. (2005.) Povijest hrvatskog turizma. Zagreb: Prometej.
15. Zadel, Z. (2015.) Beaches in the Function of Primary Resource of the Beach Tourism Product. Opatija: University of Rijeka, Faculty of Tourism and Hospitality Management, 117-130.

16. Zielinski, S.; Botero M. C. (2020.) Beach Tourism in Times of COVID-19 Pandemic: Critical Issues, Knowledge Gaps and Research Opportunities. Basel: International Journal of Environmental Research and Public Health.

Internetski izvori:

1. Best of Croatia (2021.) Vodič plaža u Hrvatskoj. Dostupno na: <https://www.bestofcroatia.eu/hr/plaze-opcenito>. Datum posjeta: 17.06.2021.
2. Blei, D. (2016.) Inventing the Beach: The Unnatural History of a Natural Place. Dostupno na: <https://www.smithsonianmag.com/history/inventing-beach-unnatural-history-natural-place-180959538/>. Datum posjeta: 05.06.2021.
3. Britannica (2021.) Surf Music. Dostupno na: <https://www.britannica.com/art/surf-music>. Datum posjeta: 13.06.2021.
4. Hamilton, J. (2019.) Blockbuster beaches: 12 famous movie beaches you can visit. Dostupno na: <https://www.i-escape.com/blog/best-beaches-in-movies-list-2019/>. Datum posjeta: 14.06.2021.
5. Hrvatska enciklopedija (2021.) turizam. Dostupno na: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=62763>. Datum posjeta: 17.06.2021.
6. History (2021.) Bikini introduced. Dostupno na: <https://www.history.com/this-day-in-history/bikini-introduced>. Datum posjeta: 11.06.2021.
7. Hueneke, E. (2019.) 15 Most Famous Beaches in the World. Dostupno na: <https://www.islands.com/15-most-iconic-beaches-in-world/>. Datum posjeta: 19.06.2021.
8. Ibbeston, F. (2020.) A History of Women's Swimwear. Dostupno na: <https://fashionhistory.fitnyc.edu/a-history-of-womens-swimwear/>. Datum posjeta: 11.06.2021.
9. McNamee, G. (2007.) Frisbee – The Birth of the Pluto Platter. Dostupno na: <http://blogs.britannica.com/2007/01/the-birth-of-the-pluto-platter/>. Datum posjeta: 11.06.2021.
10. Rio & Learn (2014.) Copacabana Beach History. Dostupno na: <https://rioandlearn.com/copacabana-beach-history/>. Datum: 17.06.2021.
11. Santa Monica Beach (2021.) Santa Monica, California. Dostupno na: <https://www.planning.org/greatplaces/spaces/2008/santamonicabeach.htm>. Datum posjeta: 17.06.2021.

12. Taylor, S. (2017.) What Caused the Rise of British Seaside Resorts?. Dostupno na: <https://www.ukessays.com/essays/tourism/causes-rise-british-seaside-resorts-4851.php>. Datum posjeta: 06.06.2021.
13. TravelRepublic (2016.) 57 Unusual Beach Activities Around The World. Dostupno na: <https://www.travelrepublic.co.uk/blog/57-unusual-beach-activities-around-the-world>. Datum posjeta: 21.06.2021.
14. Victoriana Magazine (2021.) History of Bathing Suits. Dostupno na: <http://www.victoriana.com/library/Beach/FashionableBathingSuits.htm>. Datum posjeta: 11.06.2021.
15. Visit South Beach (2021.), South Beach History. Dostupno na: <https://www.visitsouthbeachonline.com/history.htm>. Datum posjeta: 17.06.2021.
16. Waikiki – Welcome to Paradise (2021.) Insider's Guide – History of Waikiki. Dostupno na: http://waikiki.com/insiders_guide/history_of_waikiki.html. Datum posjeta: 17.06.2021.

POPIS SLIKA

- Slika 1. Blackpool.....8
Izvor: Selling Blackpool (2021) 14 historic posters promoting Britain's favorite seaside resort. Dostupno na: <https://www.twentiethcenturyposters.com/blogs/news/selling-blackpool>. Datum posjeta: 11.06.2021.
- Slika 2. Paletot haljine.....10
Izvor: Victoriana Magazine (2021) History of Bathing Suits. Dostupno na: <http://www.victoriana.com/library/Beach/FashionableBathingSuits.htm>. Datum posjeta: 11.06.2021.
- Slika 3. Louis Réard i Micheline Bernardini.....11
Izvor: Elizabeth, D. (2017) This Is What the First Bikini in History Looked Like. Dostupno na: <https://www.allure.com/story/first-bikini-ever-model>. Datum posjeta: 11.06.2021.
- Slika 4. George Freeth.....13
Izvor: Verge, C. A. (2017) George Freeth: King of the Surfers and California's Forgotten Hero. Dostupno na: <https://www.kcet.org/shows/lost-la/george-freeth-king-of-the-surfers-and-californias-forgotten-hero>. Datum posjeta: 12.06.2021.
- Slika 5. Hotel s pet zvjezdica *The Royal Hawaiian*.....14
Izvor: History Overview (2021) – Glimpse Into the Past of Zhe Royal Hawaiian. Dostupno na: <https://www.royal-hawaiian.com/history-overview/>. Datum posjeta: 12.06.2021.
- Slika 6. The Beach Boys.....15
Izvor: Romano, A. (2012) The Beach Boys' Crazy Summer. Dostupno na: <https://www.newsweek.com/beach-boys-crazy-summer-64955>. Datum posjeta: 13.06.2021.
- Slika 7. *Odavde do vječnosti*.....16

Izvor: *Film Forum* (2021) *From Here to Eternity*. Dostupno na: <https://filmforum.org/film/from-here-to-eternity-burt-lancaster-7-26>. Datum posjeta: 13.06.2021.

Slika 8. *Baywatch*.....17

Izvor: *The Tech Tack* (2021) *How Baywatch Once Again Became One Of The Most Widely Distributed Series*. Dostupno na: <https://thetechtack.com/how-baywatch-once-again-became-one-of-the-most-widely-distributed-series/>. Datum posjeta: 14.06.2021.

Slika 9. *Villa Angiolina, Opatija*.....19

Izvor: *Povijest* (2021) *Najstariji turistički objekt u Hrvatskoj je Villa Angiolina*. Dostupno na: <https://povijest.hr/drustvo/gradjevine/najstariji-turisticki-objekt-u-hrvatskoj-je-villa-angiolina/>. Datum posjeta: 16.06.2021.

Slika 10. *Dubrovnik*.....21

Izvor: *dubrovnik-travel.net* (2021) *History of Tourism in Dubrovnik*. Dostupno na: <https://www.dubrovnik-travel.net/history/history-of-tourism/>. Datum posjeta: 17.06.2021.

Slika 11. *Zlatni rat, Brač*.....23

Izvor: *Croatia.hr* (2021) *Plaža Zlatni rat*. Dostupno na: <https://croatia.hr/hr-HR/doziviljaji/plaze/plaza-zlatni-rat>. Datum posjeta: 19.06.2021.

Slika 12. *Plava plaža, Vodice*.....24

Izvor: *Plava plaža* (2021) Dostupno na: <https://www.vodice.hr/hr/dozivjeti-vodice/plaze/plava-plaza/3583>. Datum posjeta: 19.06.2021.

Slika 13. *Zrće, Novalja, Pag*.....24

Izvor: *Journal* (2018) *Papaya na Zrću proglašena 6. najboljim klubom na svijetu*. Dostupno na: <https://www.journal.hr/lifestyle/papaya-na-zrcu-proglasena-6-najboljim-klubom-svijeta/>. Datum posjeta: 19.06.2021.

Slika 14. *Copacabana, Rio de Janeiro, Brazil*.....26

Izvor: *World Top Top (2021) Copacabana Beach – Top Places in Rio de Janeiro*.
Dostupno na: <https://worldtop.com/copacabana-beach/>. Datum posjeta:
21.06.2021.

Slika 15. Santa Monica, Kalifornija.....27
Izvor: *PlanetWare (2021) 12 Top-Rated Attractions & Things to Do in Santa Monica, CA*. Dostupno na: <https://www.planetware.com/california/top-rated-attractions-things-to-do-in-santa-monica-ca-us-ca-487.htm>. Datum posjeta: 21.06.2021.

Slika 16. South Beach, Miami, Florida.....28
Izvor: *Romey, J. (2010) Budget guide to South Beach, Miami*. Dostupno na:
<https://matadornetwork.com/trips/budget-guide-to-south-beach-miami/>. Datum
posjeta: 21.06.2021.

Slika 17. Navagio, Zakintos, Grčka.....29
Izvor: *Christine Abroad (2021) 12 Things to do in Zakythos, Greece*. Dostupno na:
<https://www.christineabroad.com/things-to-do-in-zakynthos/>. Datum posjeta:
22.06.2021.

Slika 18. Spiaggia Grande, Positano, Italija.....29
Izvor: *Lonely Planet (2021) Spiaggia Grande*. Dostupno na:
<https://www.lonelyplanet.com/italy/campania/positano/attractions/spiaggia-grande/a/poi-sig/1599529/359870>. Datum posjeta: 22.06.2021.

Slika 19. Mosquito Bay, Portoriko.....30
Izvor: *BVI Property and Yacht (2021) The Mystery of Bioluminescent Bays Uncovered!*
Dostupno na: <https://bvipropertyyacht.com/vi-bvi/the-mystery-of-bioluminescent-bays-uncovered/>. Datum posjeta: 22.06.2021.

Slika 20. Bora Bora, Francuska Polinezija.....31
Izvor: *The Islands of Tahiti (2021) Romance Central: The Island of Bora Bora*.
Dostupno na: <https://tahititourisme.com/en-us/island/bora-bora/>. Datum posjeta:
23.06.2021.

- Slika 21. Plaža Genipabu, Brazil.....31
Izvor: Sand-boarding (2021) Sandboarding in Brazil. Dostupno na: <https://sand-boarding.com/sandboarding-in-brazil/>. Datum posjeta: 23.06.2021.
- Slika 22. Ruševine Maja, Tulum, Meksiko.....32
Izvor: Viator (2021) Tulum Mayan Ruins Express from Cozumel. Izvor: <https://www.viator.com/en-MY/tours/Cozumel/Tulum-Ruins-Archaeological-Tour-from-Cozumel/d632-22626P1>. Datum posjeta: 23.06.2021.
- Slika 23. Brighton, Engleska.....32
Izvor: FilmFreeway (2021) Brighton Rocks Film Festival. Dostupno na: <https://filmfreeway.com/BrightonRocks>. Datum posjeta: 24.06.2021.
- Slika 24. Volonterski turizam.....33
Izvor: Singh, V. (2019) What Is Volunteer Tourism And Why You Should Do It. Dostupno na: <https://www.mygoodtimes.in/travel/travel-trends/volunteer-tourism/>. Datum posjeta: 26.06.2021.

SAŽETAK

Tema ovog završnog rada je *Povijest odmora na plaži*. U radu je razmotren razvoj plaža od 18. stoljeća, pa sve do danas, kako u svijetu, tako i u Hrvatskoj.

Generacijama načini na koji su ljudi uživali u slobodnom vremenu postupno su se mijenjali. U 18. stoljeću, slobodno vrijeme i aktivnosti koje dolaze s njime, više je uživala aristokracija nego radnička klasa. No godine industrijske revolucije i borba za radnička prava to mijenjaju. Unatoč svojim padovima i zatvaranju tijekom oba svjetska rata primorska odmarališta nastavila su napredovati i rasti. Uvode se paket aranžmani i zrakoplovne linije. Uvođenje niskobudžetnih zračnih prijevoznika čini ljetovanje u inozemstvu povoljnijim i dostupnijim većem broju ljudi. Nekad klasične slike odmarališta, poput onih gdje su smještajni objekti bili samo pansioni i prenoćišta, zamijenili su hotelski kompleksi s restoranima, trgovinama i cjelodnevnim aktivnostima. Turistička mjesta se nastavljaju prilagođavati potrebama izletnika, posjetitelja i turista da svoje vrijeme provedu, a novac da potroše na plaži.

Ključne riječi: povijest plaže, plaža, odmor, dokolica, turizam

ABSTRACT

The History of the Beach Holiday

The topic of this thesis is *The History of the Beach Holiday*. The paper discusses the development of beaches from the 18th century until today, both in the world and in Croatia.

Over the generations, the ways in which people enjoyed their free time gradually changed. In the 18th century, the leisure and activities that came with them were enjoyed more by the aristocracy than by the working class. But the year of the industrial revolution and fight for workers' rights changed that. Despite decays and closures during both world wars, coastal resorts continued to improve and grow. Package tours and airlines were introduced. The introduction of cheap airlines made holidays abroad more available and accessible to a larger number of people. In the past, classic images of resorts, such as those in which only boarding houses and hostels were accommodations, were replaced by hotel complexes with restaurants, shops, and all-day activities. Tourist places continue to adapt to the needs of hikers, visitors, and tourists to devote their time and to spend their money on the beach.

Key words: history of the beach, beach, vacation, leisure, tourism